

O zamku żelechowskim i początkach Żelechowa

W czwartek 15 lutego w sali widowiskowej MGOK odbyła się prezentacja wyników badań archeologicznych i historycznych siedziby rodu Ciołków w Żelechowie prowadzonych w 2017 r. Prelegentami byli: Wojciech Bis z Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk oraz Michał Zbieranowski z Instytutu Historii PAN. Honorowy patronat nad wydarzeniem sprawowała Burmistrz Żelechowa Mirosława Miskurka.

W 2016 r. na terenie domniemanego zamku rodu Ciołków w Żelechowie prowadzone były nieinwazyjne badania geofizyczne. Ich podsumowaniem było spotkanie, które odbyło się 17 stycznia 2017 r. w MGOK-u. W celu zweryfikowania wyników uzyskanych w toku badań nieinwazyjnych, w lipcu 2017 r. zostały przeprowadzone sondażowe badania archeologiczne. W wykopaliskach uczestniczyli naukowcy z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN: Wojciech Bis jako kierownik prac, Robert Ryndziejewicz, Paweł Cembrzyński i Maciej Radomski oraz Joanna Surdyka i Michał Zbieranowski a także członkowie Towarzystwa Historycznego Żelechów: Jan Zduńczyk, Grzegorz Kapczyński, Grzegorz Szymczak i Michał Sztelmach. Jednocześnie kontynuowane były pomiary nieinwazyjne. Badania odbywały się dzięki wsparciu finansowemu Burmistrza Żelechowa oraz Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W wykopaliskach pomagali pracownicy Zakładu Gospodarki Komunalnej w Żelechowie, strażacy z OSP Żelechów – pracownicy Urzędu Miejskiego, pracownicy Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i mieszkańcy Żelechowa. Równoległe z badaniami archeologicznymi Michał Zbieranowski z Instytutu Historii PAN przeprowadzał kwerendę źródeł historycznych dotyczących Żelechowa.

15 lutego, podczas spotkania zorganizowanego w MGOK-u, zaprezentowane zostały wyniki dotychczasowych badań. Pierwszym prelegentem był Michał Zbieranowski. Zdaniem historyka,

Żelechów po raz pierwszy dowodnie pojawia się w źródłach w wykazach świętopietrza w latach 1325-1327. A zatem już wtedy istniała w Żelechowie parafia. Przeprowadzona kwerenda historyczna wskazuje, że Żelechów uzyskał prawa miejskie wcześniej, niż powszechnie się uważa. W roku 1447 uznawanym za datę nadania praw miejskich Żelechów otrzymał jedynie przywilej targowy. W dokumencie tym Żelechów występuje już jako miasto, a więc lokacja musiała nastąpić wcześniej. W opinii Michała Zbieranowskiego można tę datę cofnąć przynajmniej o prawie 30 lat. Otóż w księgach ziemskich lubelskich w roku 1418 pojawia się niejaki Wojciech Crispus, wójt w Żelechowie. Pozwala to na cofnięcie terminu lokacji miasta na czas przed 1418 rokiem.

Według Zbieranowskiego, pierwsze wzmianki o budowli będącej przedmiotem badań archeologicznych można odnaleźć w Liber Beneficiorum Długosza (1470-80). Autor określa je jako praedium militare (folwark rycerski). Późniejsze informacje o fortalicjum pochodzą z lat 1515 i 1523. W latach późniejszych fortalicjum najprawdopodobniej straciło na znaczeniu i przestało pełnić funkcje rezydencjonalne i reprezentacyjne. Będąc przedmiotem podziału i zastawu nie było zapewne już główną siedzibą rodu Ciołków, który zaczął rezydować w niedalekich Wilczyskach. Miasto Żelechów funkcjonowało jednak bez przeszkód przynajmniej do potopu szwedzkiego.

W drugiej części wykładu głos zabrał Wojciech Bis, który kierował ubiegłorocznymi badaniami archeologicznymi. W toku prac wykopaliskowych założono pięć wykopów badawczych. Pozwoliło to na weryfikację wyników nieinwazyjnych badań geofizycznych przeprowadzonych w 2016 r. W wykopach nie natrafiono na żadne relikty zabudowy murowanej. Dobrze widoczny obraz anomalii magnetycznych i pozornej oporności gruntu dokładnie jednak odpowiadał konstrukcjom ukrytym w ziemi - kamiennym liniowym podwalinom, rumoszowi ceglanemu, przepalonej glinie, spalonym konstrukcjom drewnianym, pokładom piasku nawiezionym do budowy wałów a także brukom kamiennym. Podtrzymana została wcześniejsza interpretacja o dwufazowości założenia. Potwierdziła się również hipoteza o funkcjonowaniu fosy wokół starszego obiektu. Według Wojciecha Bisa, na podstawie dotychczasowych prac wykopaliskowych można z dużą pewnością stwierdzić, że funkcjonowało tu drewniano-ziemne założenie wybudowane zapewne w połowie XV w. i zmodernizowane w czasach późniejszych, jednak nadal jako obiekt drewniany z zastosowaniem solidnych konstrukcji kamiennych.

Sondażowe badania archeologiczne dostarczyły cennych informacji dotyczących nieznanego dotychczas obiektu. Jednak niewielki zakres prac wykopaliskowych pozwolił na sformułowanie ogólnych wniosków. Prowadzenie kolejnych prac archeologicznych umożliwiłoby poszerzenie wiedzy nie tylko o samym obiekcie, ale i o całym regionie, który dotychczas tylko w niewielkim stopniu był przedmiotem zainteresowania badaczy.